

Beleidsrapport 2018/03

Ondernemerscultuur en ondernemend gedrag in Vlaanderen: situatie 2017

Petra Andries, Laurence Rijssegem & Jolien Roelandt

Universiteit Gent, Faculteit Economie en Bedrijfskunde

Steunpunt Economie en Ondernemen

Inhoud

INLEIDING	3
DE BELANGRIJKSTE RESULTATEN ANNO 2017	4
MAATSCHAPPELIJKE PERCEPTIE VAN ONDERNEMERSCHAP	4
INDIVIDUELE ZELFPERCEPTIE	5
STARTERSACTIVITEITEN	5
BEKENDHEID VAN STARTENDE ONDERNEMERS MET OVERHEIDSMATREGELEN	7
INTRAPRENEURSHIP	8
FINANCIERING VAN ONDERNEMERS	9
SAMENVATTING	9
REFERENTIES	10

Inleiding

In de tweede helft van 2017 voerde het Steunpunt Economie en Ondernemen (STORE 2.0) zijn tweede onderzoek uit naar de ondernemerscultuur en het ondernemend gedrag in Vlaanderen anno 2017. De resultaten, gepresenteerd in dit rapport, zijn gebaseerd op een telefonische enquête bij een representatieve steekproef van 1094 inwoners van Vlaanderen, tussen 18 en 64 jaar oud. De steekproef is, net als bij het onderzoek van 2016 (Andries et al., 2017), gestratificeerd naar leeftijd, gender, en opleidingsniveau. De resultaten zijn ook gewogen op basis van deze drie dimensies. De methodologie en vraagstelling is zeer gelijkaardig aan die van het vorige Steunpunt Ondernemerschap en Regionale Economie, wat maakt dat de resultaten vergelijkbaar zijn met Vlaamse cijfers voor eerdere jaren (zie ook Holvoet, Bosma, en Crijns, 2015a en 2015b) en met internationale gegevens uit de Global Entrepreneurship Monitor (GEM) (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Wat de internationale vergelijking betreft, zal enerzijds gebruik gemaakt worden van het Europese gemiddelde en anderzijds het gemiddelde van de innovatie-gedreven economieën wereldwijd, zoals opgenomen in het internationale GEM-rapport (Global Entrepreneurship Research Association, 2018). In Tabel 1 wordt verduidelijkt welke landen hiertoe behoren. Verder zullen wij ook specifiek een verwijzing maken naar de referentielanden Nederland, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Tabel 1: Overzicht van Europese landen en innovatie-gedreven landen (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Europese landen	Bulgarije, Bosnië & Herzegovina, Kroatië, Cyprus, Estland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Letland, Luxemburg, Nederland, Polen, Slovakije, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk
Innovatie-gedreven economieën	Cyprus, Estland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Canada, Puerto Rico, Australië, Israël, Republiek Zuid Korea, Taiwan, Qatar, Verenigde Arabische Emiraten

¹ België behoorde in het verleden tot beide categorieën maar werd niet opgenomen in de GEM studie van 2017 (Global Entrepreneurship Research Association, 2018)

De belangrijkste resultaten anno 2017

Maatschappelijke perceptie van ondernemerschap

Verschillende onderdelen van de bevraging polsten naar de perceptie en zichtbaarheid van ondernemerschap in België. Meer dan de helft van de Vlamingen (60%) meent dat ondernemerschap over het algemeen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd, wat zeer gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (58,5%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (57%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2018). Vlaanderen overtreft daarmee de cijfers van Luxemburg (43%), Duitsland (51%), Zweden (54%), het Verenigd Koninkrijk (56%), en Frankrijk (59%). Toch blijven we – net als in het verleden - ver achter Nederland dat met 81% het hoogst scoort van alle Europese landen (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Maar liefst 70% van de Vlamingen geeft aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten, wat net als in 2016 hoger ligt dan historische cijfers (zie Appendix) en opnieuw zeer gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (67%) en dat van de innovatie-gedreven economieën (70%). Vlaanderen scoort hiermee gelijkaardig aan Luxemburg (70%) en hoger dan Nederland (67,5%). Verder scoort Vlaanderen lager dan referentielanden Zweden (70,5%), Frankrijk (74%), het Verenigd Koninkrijk (76%), en Duitsland (78%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Daarnaast vindt 45% van de Vlamingen dat men vaak verhalen over succesvolle jonge bedrijven ziet in de media, wat lager is dan het Europese gemiddelde (54%) en veel lager dan het gemiddelde van de innovatie-gedreven economieën (62%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2018). Dit is ook te zien in de vergelijking met de referentielanden, die hier scores tussen 47% en 65% neerzetten (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Verder geeft, net als in 2016, maar liefst 51% aan persoonlijk iemand te kennen die de voorbije twee jaar een zaak heeft opgericht. Hiermee liggen de cijfers voor 2016 en 2017 beduidend hoger dan in het verleden (zie Appendix). Ook had ongeveer 13% van de Vlamingen in het verleden ooit een eigen zaak.

Bijkomende analyse toont aan dat jongeren tussen 18 en 29 jaar opmerkelijk meer dan andere leeftijdscategorieën aangeven dat ondernemerschap in Vlaanderen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd (69%). Van de Vlamingen tussen 18 en 29 jaar en tussen 30 en 34 jaar geeft maar liefst 77% aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten. Universitair (Bachelor, Master of Doctoraat) beschouwen ondernemerschap over het algemeen minder als een wenselijke carrièrekeuze (45%) dan Vlamingen met een lager opleidingsniveau. Van de Vlamingen die geen diploma middelbaar onderwijs behaalden, beschouwt maar liefst 75% ondernemerschap als een goede carrièrekeuze, ook al geeft slechts 60% van hen aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten.

Individuele zelfperceptie

Wanneer we kijken naar de individuele percepties van ondernemerschap, zien we dat 44% van de Vlamingen denkt dat er zich in de komende 6 maanden goede opportuniteiten zullen voordoen om een bedrijf op te richten. Dit is hoger dan het cijfer voor 2016 en benadert opnieuw de cijfers die in 2011-2015 werden opgetekend (zie Appendix). Vlaanderen doet hiermee beter dan Frankrijk (34%), Duitsland (42%), en het Verenigd Koninkrijk (43%), maar blijft achter op Luxemburg (55%), Nederland (64%), en Zweden (79,5%). Het Europese gemiddelde bedraagt 41%. In de innovatie-gedreven groep bedraagt dit percentage 43% (Global Entrepreneurship Research Association, 2018).

Net als in de voorbije jaren (zie Appendix) geven 50% van de Vlamingen die opportuniteiten zien aan dat angst om te falen hen zou tegenhouden om een zaak te starten. Dit cijfer blijft hoger dan het Europese gemiddelde (37%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (40%). Dezelfde conclusie kunnen we trekken uit de vergelijking met de referentielanden: Vlaanderen scoort op angst om te falen nog steeds hoger dan Nederland (30%), het Verenigd Koninkrijk (36%), Duitsland (36%), Zweden (37%), Frankrijk (39%) en Luxemburg (47%).

Wanneer we echter kijken naar het vertrouwen van de Vlamingen in hun eigen kunnen, zien we dat net als in 2016 maar liefst 44% over de nodige kennis, vaardigheden en ervaring denkt te beschikken om een zaak te starten, wat overeenstemt met het Europese gemiddelde (43%) en het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (43%) (Global Entrepreneurship Research Association, 2018). Ook in vergelijking met de referentielanden scoort Vlaanderen zeer goed; enkel Nederland (45%) en het Verenigd Koninkrijk (48%) doen beter. Luxemburg (41%), Frankrijk (36%), Duitsland (37,5%) en Zweden (34,5%) scoren hier lager dan Vlaanderen.

We merken dat Vlamingen tussen 30 en 34 jaar de meeste opportuniteiten zien (56%), en dat jongeren (18-29 jaar) hun eigen ondernemerscompetenties het laagst inschatten. Verder zien mannen beduidend meer opportuniteiten om een onderneming te starten dan vrouwen (52% versus 36%), hebben ze minder angst om te falen (42% versus 62%), en schatten zij hun ondernemerscompetenties ook hoger in: 54% van de mannen versus 34% van de vrouwen denkt over de nodige competenties te beschikken om een zaak te starten. Verder zien we dat naarmate het opleidingsniveau stijgt, er meer opportuniteitsdetectie plaats vindt.

Startersactiviteiten

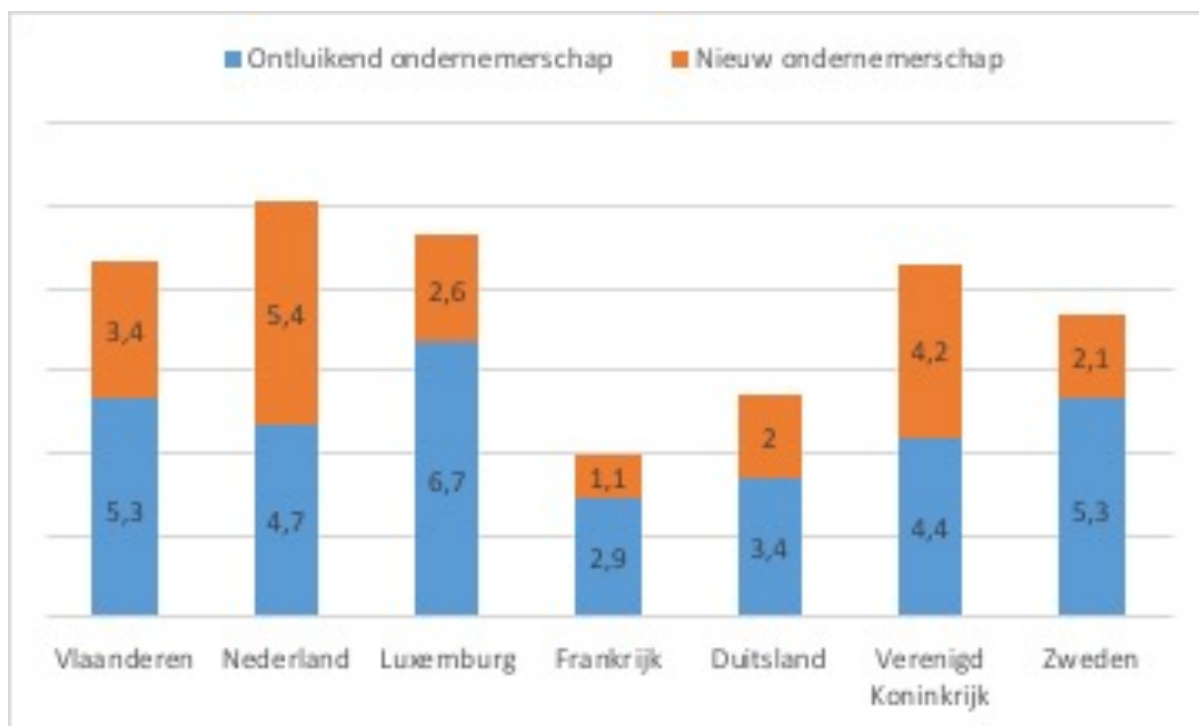
De studie ging ook na hoeveel personen in de totale bevolking tussen 18-64 jaar aangeven (a) actief betrokken te zijn bij het opstarten van een nieuwe onderneming (ontluikend ondernemerschap) of (b) leiding te geven aan een eigen bedrijf dat minder dan 3,5 jaar oud is (nieuw ondernemerschap)². Net zoals in vroegere studies en in de internationale GEM studie, wordt het onderscheid tussen 'ontluikend' en 'nieuw' ondernemerschap bepaald op basis van uitbetaling van lonen, salarissen, of betalingen in natura door de

² Respondenten geven zelf aan of ze betrokken zijn bij startups. Deze indicator is dus gebaseerd op zelfidentificatie en verschilt van andere indicatoren die gebaseerd zijn op registraties en administratieve data.

nieuwe onderneming. Bij uitbetaling sinds minder dan 3 maanden spreken we van ‘ontluikend ondernemerschap’. Bij uitbetaling sinds meer dan 3 maanden maar minder dan 42 maanden spreken we van ‘nieuw ondernemerschap’.

Uit de bevraging blijkt dat maar liefst 5,3% van de Vlamingen een onderneming aan het opstarten is. Nooit eerder werd zo'n hoge graad van ‘ontluikend’ ondernemerschap opgetekend in Vlaanderen (zie Appendix), dewelke het Europese gemiddelde van 5,1% lichtjes overstijgt (Global Entrepreneurship Research Association, 2018)³. Verder leidt 3,4% van de Vlamingen een eigen onderneming die minder dan 3,5 jaar oud is (‘nieuw ondernemerschap’). Ook dit is een historisch record (zie Appendix), en ligt hoger dan het Europese gemiddelde (3,1%)⁴. Deze stijging in nieuw ondernemerschap is geen verrassing, aangezien we in 2016 al een toename in ontluikend ondernemerschap waarnamen, die zich nu dus doorzet in nieuw ondernemerschap. Als gevolg van deze evoluties was de totale ondernemersactiviteit in Vlaanderen nooit eerder zo hoog. In totaal was 8,2% van de bevolking tussen 18-64 jaar actief als ontluikend of nieuw ondernemer⁵, wat gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (8,1%), maar toch nog lager dan het gemiddelde van de innovatie-gedreven landen (9,2%). In Figuur 1 worden ook het ontluikend en nieuw ondernemerschap in de referentielanden in kaart gebracht.

Figuur 1: Ontluikende en nieuw ondernemerschap in referentielanden als % van de bevolking (2017)

Bron referentielanden: Global Entrepreneurship Association, 2018

³ Geen gemiddelde beschikbaar voor de innovatie-gedreven landen.

⁴ Geen gemiddelde beschikbaar voor de innovatie-gedreven landen.

⁵ Deze indicator is vergelijkbaar met de TEA-indicator (Total Early-stage Entrepreneurial Activity) uit de GEM studie.

Ongeveer 32% van de Vlaamse (ontluikende en/of nieuwe) ondernemers kiest vanuit noodzaak voor het ondernemerschap. Dit cijfer is gelijkaardig aan dat van 2016, en lager dan historische gegevens (zie Appendix). Toch ligt dit nog steeds een pak hoger dan het Europese gemiddelde, waar slechts 20% van de ondernemers uit noodzaak voor ondernemerschap kiest (Global Entrepreneurship Research Association, 2018)⁶. Dezelfde conclusie kunnen we trekken uit de vergelijking met de referentielanden: In Vlaanderen ondernemen meer mensen uit noodzaak dan in Nederland (7%), Zweden (7,5%), Duitsland (11%), het Verenigd Koninkrijk (14%), Luxemburg (14%), en Frankrijk (21%).

We zien dat de leeftijdscategorieën van de 30 tot 34-jarigen (met een totale ondernemerschapsactiviteit van 14,8%) en de 35 tot 44-jarigen (met een totale ondernemerschapsactiviteit van 15,1%) het meest ondernemend zijn. Ze ondernemen echter ook vaker uit noodzaak dan jongere of oudere Vlamingen. Slechts 1,5% van de Vlamingen tussen 55 en 64 jaar is bezig een eigen zaak op te starten en slechts 1,6% van hen leidt een eigen onderneming die minder dan 3,5 jaar oud is. Vrouwen ondernemen minder dan mannen. Ongeveer 3% van de vrouwen en 8% van de mannen is bezig een eigen zaak op te starten. Ongeveer 2% van de vrouwen en 5% van de mannen leidt een eigen onderneming die minder dan 3,5 jaar oud is. We zien echter geen verschil in drijfveren. Zowel 1/3de van de mannelijke als 1/3de van de vrouwelijke ondernemers onderneemt uit noodzaak.

Bekendheid van startende ondernemers met overheidsmaatregelen

Aan de Vlamingen die bezig zijn een zaak op te starten ('ontluikende ondernemers') en/of die een eigen onderneming leiden die minder dan 3,5 jaar oud is ('nieuwe ondernemers'), werd gevraagd of zij bekend zijn met de maatregelen van de Vlaamse Overheid. De kennis van de maatregelen varieert tussen de 15% en de 38%, afhankelijk van de specifieke maatregel. De gedetailleerde cijfers worden weergegeven in Tabel 2. Merk wel op dat deze cijfers gebaseerd zijn op een beperkt aantal respondenten, en dat ze dus met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.

⁶ Geen gemiddelde beschikbaar voor de innovatie-gedreven landen.

Tabel 2: Bekendheid met overheidsmaatregelen

Maatregel	% ondernemers met kennis van deze maatregel
De subsidies voor opleiding, begeleiding en advies van het Agentschap Innoveren & Ondernemen, zoals de kmo-portefeuille, en de kmo-groeisubsidie	38%
De Prestarter- en Startersbegeleiding van het Agentschap Innoveren en Ondernemen	15%
Innovatiesteun door het Agentschap Innoveren & Ondernemen, kmo-haalbaarheidsstudies, kmo-innovatieprojecten	19%
Producten van Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV), zoals de win-winlening, de startlening+, de waarborgen, en kmo-cofinanciering	27%
De subsidiedatabank van het Agentschap Innoveren & Ondernemen (www.subsidiedatabank.be)	15%

Intrapreneurship

Ondernemend gedrag kan zich niet enkel manifesteren als het opstarten van nieuwe ondernemingen, maar ook als 'intrapreneurship', i.e. het initiëren van nieuwe activiteiten als werknemer van een gevestigde onderneming. Eerder onderzoek toont aan dat intrapreneurship tweemaal zoveel voorkomt in landen met hoge inkomsten dan in landen met lage inkomsten, en dat landen met lage ondernemerschapsactiviteiten (zoals België in het verleden) typisch meer intrapreneurship vertonen (Bosma, Stam, Wennekers, 2011).

Net als vroegere internationale GEM-studies gebruikt deze studie volgende criteria voor het identificeren van intrapreneurship:

- De respondent is fulltime of part-time werknemer;
- De respondent was de voorbije drie jaar betrokken bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten voor zijn/haar belangrijkste werkgever. Hieronder verstaan we het ontwikkelen of op de markt brengen van nieuwe goederen of diensten, het opzetten van een nieuwe businessunit, een nieuwe vestiging of dochtermaatschappij;
- De respondent had in deze activiteiten een leidersrol (in tegenstelling tot een ondersteunende rol).

Van alle Vlamingen had 5,1% in de voorbije drie jaar een leidersrol bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten voor zijn of haar werkgever (intrapreneurship gedefinieerd in brede zin). Ongeveer 4,5% van alle Vlamingen was **ook op het moment van de bevraging** actief als intrapreneur (intrapreneurship gedefinieerd in enge zin)⁷. Tussen de leeftijd van 30 en 54 jaar, is de kans op intrapreneurship het grootst. Jongeren (18-29 jaar) en ouderen (55-64 jaar) zijn beduidend minder actief als intrapreneur. Mannen en hoogopgeleiden zijn vaker intrapreneur dan vrouwen of personen met een lager opleidingsniveau.

⁷ Global Entrepreneurship Research Association (2018) bevat geen cijfers rond intrapreneurship. Een internationale vergelijking is dus niet mogelijk.

Financiering van ondernemers

Van alle Vlamingen heeft 7,5% de laatste drie jaren geld geïnvesteerd in een nieuwe zaak die door iemand anders opgestart werd. Gemiddeld investeerde men ongeveer €15.000. Aangezien dit gemiddelde vertekend wordt door enkele grote investeringen, berekenden wij ook de mediaan, dewelke €4.500 bedraagt. Vrouwen investeren minder vaak dan mannen (5,4% versus 9,6%), maar wel ongeveer even grote bedragen. Jongeren tussen 18 en 29 jaar investeren de kleinste bedragen, terwijl Vlamingen tussen 55 en 64 jaar de grootste investeringen doen.

Samenvatting

De studie toont een stabiel en positief beeld van de maatschappelijke perceptie rond ondernemerschap in Vlaanderen. Meer dan de helft van alle Vlamingen beschouwt ondernemen in 2017 als een interessante carrièere keuze met hoge status, en kent een ondernemer die de voorbije twee jaar een zaak heeft opgericht. Dit ligt in lijn met het Europese gemiddelde en dat van de innovatie-gedreven landen. Vlamingen zien opnieuw meer opportuniteiten om te ondernemen dan in 2016, maar hebben, ondanks de inspanningen van de Vlaamse Overheid op dit vlak, anno 2017 nog steeds een hogere angst om te falen dan inwoners van andere Europese en/of innovatie-gedreven landen. Wel blijft het vertrouwen in de eigen ondernemerscompetenties stabiel op het niveau van het Europese gemiddelde en dat van de innovatie-gedreven landen.

Deze positieve maatschappelijke perceptie en vertrouwen in het eigen kunnen vertalen zich in een toename van het aantal Vlamingen dat bezig is een eigen zaak op te starten, en van het aantal Vlamingen dat een eigen zaak leidt die minder dan 3,5 jaar oud is. De totale ondernemersactiviteit in Vlaanderen was nooit eerder zo hoog. Alhoewel ondernemen meer dan in het recente verleden gebeurt vanuit de identificatie van een opportuniteit, ondernemen Vlamingen nog steeds vaker dan inwoners van andere Europese of innovatie-gedreven landen uit noodzaak. De Vlaamse ondernemers blijken vrij goed op de hoogte te zijn van de maatregelen van de Vlaamse Overheid ter ondersteuning van ondernemerschap en innovatie, maar de kennis varieert sterk naargelang de specifieke maatregel. Tenslotte blijven de cijfers voor intrapreneurship in Vlaanderen vrij stabiel.

Referenties

Andries, P., Rijssegem, L., Roelandt, J., Stappers, J., Vaznyte, E. (2017) Ondernemerschapscultuur en ondernemend gedrag in Vlaanderen: Situatie 2016. Steunpunt Economie en Ondernemen – UGent Beleidsrapport STORE-17-001.

Bosma, N., Crijns, H., Holvoet, T. (2013a). Beleidsrapport STORE-B-12-004A Global Entrepreneurship Monitor 2011. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Holvoet, T., Crijns, H. (2013b). Beleidsrapport STORE-B-13-016 Global Entrepreneurship Monitor 2012. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Holvoet, T., Crijns, H. (2014). Beleidsrapport STORE-B-14-012 Global Entrepreneurship Monitor 2013. Report for Belgium & Flanders.

Bosma, N., Stam, E., Wennekers, S. (2011). Intrapreneurship versus independent entrepreneurship: A cross-national analysis of individual entrepreneurial behavior. Utrecht School of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, Discussion Paper Series 11-04.

Global Entrepreneurship Research Association (GERA) (2018). GEM Global Entrepreneurship Monitor: Global Report 2017/18. Babson Park, MA: Babson College, Santiago, Chile: Universidad del Desarrollo, Kuala Lumpur, Malaysia: Universiti Tun Tun Abdul Razak, Korea Entrepreneurship Foundation.

Global Entrepreneurship Research Association (GERA) (2017). GEM Global Entrepreneurship Monitor: 2016 Global Report. Babson Park, MA: Babson College, Santiago, Chile: Universidad del Desarrollo, Kuala Lumpur, Malaysia: Universiti Tun Tun Abdul Razak, Monterrey, Mexico: Tecnológico de Monterrey.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2015a). Beleidsrapport STORE-B-15-009- Global Entrepreneurship Monitor 2014. Report for Belgium & Flanders.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2015b). Bijlage Beleidsrapport STORE-B-15-009. Global Entrepreneurship Monitor 2014. Samenvatting voor Vlaanderen.

Holvoet, T., Bosma, N., en Crijns, H. (2016), "Global Entrepreneurship Monitor 2001-2015. 15 jaar GEM Vlaanderen: een overzicht," Beleidsrapport STORE-B-15-011.

Appendix: Indidatoren voor Vlaanderen 2002-2017 (als % van de populatie)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Maatschappelijke perceptie																
Wenselijke carrièrekeuze		57	75	66	46	44	43	44	63	67	66	58	53	54	56	60
Aanzen en respect		52	69	74	54	51	44	48	53	59	60	54	54	57	65	70
Media-aandacht		42	48	52	42	43	41	37	45	48	55	41	50	54	40	45
Ondernemer in persoonlijke omgeving	29	33	31	37	30	35	29	30	22	23	15	17	17		51	51
Individuele zelfperceptie																
Opportunitetsdetectie	13	16	39	40	12	21	13	13	38	40	33	34	41	48	26	44
Vertrouwen in eigen kunnen	37	37	40	47	36	42	39	38	41	40	37	33	29	31	44	44
Angst voor falen ¹	26	25	34	26	26	24	32	22	36	39	42	47	50	49	50	50
Startersactiviteiten																
Ontluikend ondernemerschap	1.7	3.1	1.5	2.6	2.1	2.7	2.1	1.6	2.2	2.3	1.3	2.8	2.6	3.7	4.8	5.3
Nieuw ondernemerschap	1.0	1.5	1.2	1.3	1.2	0.7	1.0	1.8	1.3	2.5	1.6	1.7	2.2	2.0	1.6	3.4
Totale ondernemerschapsactiviteit	2.6	4.4	2.7	3.7	3.2	3.4	3.0	3.3	3.5	4.8	2.8	4.4	4.7	5.4	6.4	8.2
Uit noodzaak (vs. uit opportuniteit) ²										4	21	38	43	43	33	32
Intrapreneurship																
In brede zin (afgelopen 3 jaren)															7.0	5.1
In enge zin (momenteel)													4.8		5.4	4.5
Financiering van ondernemers																
Investeerder															5.8	7.5
Gemiddelde investering (in €)															11999	14679
Mediaan investeringen (in €)															5000	4500

¹ Hier uitgedrukt als percentage van de Vlamingen die in de komende 6 maanden goede opportuniteiten verwachten om een bedrijf te starten.

² Hier uitgedrukt als percentage van alle ontluikende en/of nieuwe ondernemers.

Bron: De cijfers voor 2002-2015 werden overgenomen uit Holvoet et al. (2016) en maken deel uit van de internationale GEM-studie. Deze cijfers werden aangevuld met Bosma et al. (2013a, 2013b en 2014), en Holvoet et al. 2015a. De cijfers voor 2016 werden overgenomen uit Andries et al. (2017).

De resultaten in dit rapport geven de mening van de auteurs weer en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse Gemeenschap/het Vlaams Gewest is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de in deze mededeling of bekendmaking opgenomen gegevens.